Dodatek tygodniowy

przy Gazecie Lwowskiej.

Nro. 7. Dnia 17. Lutego 1855.

Rzut oka na prawodawstwo Austryi w r. 1853.

(Ciąg dalszy. Obacz Nr. 50 i 51 Dod. tygod. z r. 1854.)

B) Organizacya wewnętrzna w ściślejszem znaczeniu.

Pod wewnętrzną organizacyą w ściślejszem znaczeniu rozumiemy podział państwa na obwody administracyjne, dalszy podział tych obwodów na mniejsze okręgi, ustanowienie zakresu działania, składu i płacy władz miejscowych, okręgowch i krajowych, urządzenie administracyjnych organów pomocniczych, słowem wewnętrzny skład administracyi. Odnośne zasady ustanowione były już najwyższem pismem gabinetowem z dnia 31. grudnia 1851. W roku 1852 odbywały się względem przeprowadzenia nowej organizacyi administracyjnej obszerne narady i wykończono w tym względzie potrzebne prace przygotowawcze. W roku nakoniec 1853 wyszła główna ustawa względem urządzenia władz politycznych i sądowych, tudzież podział terytoryalny kilku krajów koronnych, a w 1854 roku urządzano stopniowo nowe organa administracyjne.

W obec nadzwyczajnych trudności, jakie w niektórych krajach koronnych stawały na przeszkodzie urządzeniu a raczej utworzeniu uregulowanej administracyi, zważywszy przytem olbrzymie zadanie, gdzie szło o to, ażeby terytoryum obejmujące blisko 12000 mil kwadratowych złożone pod względem pochodzenia, języków, obyczaju i zwyczaju mieszkańców z tak różnorodnych żywiołów, połączyć w harmonijną całość nie zacierając wspomnień historycznych, zdziwiać się trzeba nad szybkim postępem nowej organizacyi naszego państwa a oraz podziwiać jeniusz i dzielność mężów, których wzniosłem zadaniem jest postawić odrodzoną Austryę na trwałych podstawach.

Główne ustawy tej kategoryi są następujące:

I. Rozporządzenie ministeryalne z dnia 19. stycznia 1853 względem urządzenia i zakresu działania władz politycznych i sądowych w królestwie Węgier.

II. Rozporządzenie ministeryalne z tego samego dnia i tej samej treści dla wszystkich innych krajów koronnych (z wyjątkiem Lombardyi i Wenecyi).

Główne postanowienia są w obydwóch rozporządzeniach jednakie, obejmują bowiem podział instancyi w politycznej administracyi i w sądownictwie, główne zarysy zakresu działania rozmaitych organów, nakoniec skalę płacy urzędników. Administracya Węgier tem się odznacza, że najwyższa władza polityczna (Namiestnictwo) czynna jest w pięciu sekcyach, z których każda obejmuje swą władzą pewne terytoryum, że Namiestnik Węgier wyższą ma władzę aniżeli namiestnicy innych krajów koronnych, on bowiem reprezentuje jedność królestwa podzielonego dla ułatwienia administracyi na kilka okręgów, że nakoniec władze obwodowe zatrzymały dawniej używaną nazwę władz komitatowych, a pierwsze instancye nazwę urzędów stolniczych (*Stuhlrichterämter*). Ze względu na Węgry poprzestaniemy na tych uwagach, a bliższą uwagę naszą zwrócimy na postanowienia, które dla innych krajów koronnych a przytem mianowicie dla Galicyi zostały wydane. Odnośne statuta organizacyjne są wiernem przeprowadzeniem zasad ustanowionych już Najwyższem pismem gabinetowem z dnia 31. grudnia 1851. Te główne zasady były następujące:

„W każdym kraju koronnym mają być zaprowadzone monarchyczne urzęda okręgowe w stosownych obwodach a w nich mają być ile możności połączone wszystkie gałęzie administracyjne — nad urzędami okręgowemi ustanowione będą pod względem administracyjnym władze obwodowe (wyjąwszy w małych krajach koronnych niepodzielonych na obwody) — nad urzędami obwodowemi stoi w krajach koronnych namiestnictwo i Szef kraju — sądownictwo ma być oddzielone od władz administracyjnych w sądach kolegialnych, tudzież w drugich i w trzecich instancyach w ogóle, w pierwszych zaś instancyach tylko w lombardzko-weneckiem królestwie i gdzie to uznane będzie za niezbędne, wszędzie indziej mają sądy pojedyncze jako pierwsze instancye być połączone z urzędami okręgowemi."

Zgodnie z temi zasadami wydany więc został statut organizacyjny, w którym postanowiono, że Galicya ma być podzielona na dwa obwody administracyjne, mianowicie na obwód Namiestnictwa we Lwowie i na obwód rządu krajowego w Krakowie, tym mają być podwładne urzęda obwodowe i odpowiedna liczba urzędów okręgowych; dla administracyi sądownictwa mają być zaprowadzone częścią pojedyncze, częścią kolegialne sądy i wszystkie te pierwsze instancye mają być podwładne wyższym sądom krajowym jako drugim instancyom. Odtąd uorganizowano już jak wiadomo centralne władze krajowe i urzęda obwodowe, organizacya zaś urzędów okręgowych tudzież sądów kolegialnych w krótkim czasie przyjdzie do skutku. Szczegółowe postanowienia względem zakresu działania rozmaitych nowych władz niewchodzą w niniejszy rozbiór, niemożemy jednak w tym względzie pominąć niektórych uwag.

Że w lombardzko-weneckiem królestwie nawet w najniższych instancyach sądownictwo zupełnie jest oddzielone od adminstracyi, to pochodzi naszem zdaniem ztąd, że we Włoszech więcej rozwinięte są instytucye municypalne aniżeli w innych krajach koronnych, można przeto gminom poruczać wiele spraw, któremi gdzieindziej urzęda okręgowe są zajęte. Z tego względu można kraj podzielić na większe okręgi, w których pierwsze instancye monarchyczne działają; zaś w większych okręgach zawsze tyle jest spraw do załatwienia, że odrębne polityczne i sądowe władze dostateczne mają zatrudnienie; w królestwie lombardzko-weneckiem jest także ludność stosunkowo daleko większa niż w innych krajach koronnych, nakoniec posiadały owe prowincye od dawna właściwą organizacyę sądową, odrębne prawodawstwo handlowe i przemysłowe i odmienne stosunki, wywierające wpływ na organizm administracyjny. Zresztą także i u nas tak dalece tylko połączone jest sądownictwo z administracyą, że po części ci sami urzędnicy pracują w obydwóch gałęziach, przyczem jednak zważyć należy, że inne ustawy regulują czynność administracyjną a inne sądową, że się po urzędnikach sądowych wymaga innej kwalifikacyi, nakoniec że gdzie tego wymagają stosunki, mianowany jest osobny wyższy urzędnik wyłącznie do spraw sądowych, a miejscami nawet sądownictwo zupełnie oddzielone jest od administracyi. Przeciw połączeniu tych gałęzi zarzucają zwykle, że niepodobieństwo znać wszystkie ustawy, że podział jak wszędzie tak i tutaj bardzo ułatwia pracę, że urzędnik sądowy przez się ma dość do czynienia, administracya zaś odwodzi go od właściwego zawodu prawniczego, a taki urzędnik przyzwyczaja się jako wykonawca władzy politycznej a mianowicie policyjnej wydawać wyroki samowolne miasto wyroków prawnych. Ale zrobiliśmy już uwagę, że urzędnicy okręgowi jako sędziowie inne zupełnie mają instrukcye, aniżeli szef władzy politycznej, że w zawodzie sądowym każdy krok ściśle jest oznaczony, również nienależy pomijać, że zakres działania takiego urzędnika jest bardzo szczupły, wszystkie bowiem ważniejsze sprawy, mianowicie sprawy karne należą do sądu kolegialnego, podczas gdy w pojedynczych przestępstwach władza policyjna i tak prawie połączona jest z sądową; w kwestyach względem „*Meum*" i "*Tuum*" mają już strony sporne baczne oko, ażeby wyrok wypadł według prawa, a w toku instancyi do wyższego sądu krajowego i do najwyższego trybunału jest gwarancya zupełnie bezstronnego sądownictwa; nakoniec musiano także mieć wzgląd na wydatki. Zupełne bowiem oddzielenie spraw sądowych od organów administracyjnych pomnożyłoby nadzwyczajnie koszta administracyi, przeto i podatki musiałyby być nierównie znaczniejsze.

Urzęda okręgowe zastępują miejsce dawniejszych dominiów, mandataryuszów, sędziów policyjnych, justycyaryuszów i magistratów miejskich (z wyjątkiem Lwowa i Krakowa); obok spraw politycznych i policyjnych, tudzież sądownictwa zajmują się urzęda okręgowe, jako najniższe organa, także sprawami podatkowemi, zostają przeto pod zwierzchnictwem wyższych władz politycznych, sądowych i podatkowych (pod urzędem obwodowym, wyższym sądem krajowym i okręgową dyrekcyą finansów), w sprawach podatkowych

znoszą się z urzędami podatkowemi. Szczególna rękojmia, że w urzędach okręgowych tylko najgodniejsi i najzdolniejsi urzędnicy otrzymać mogą ważniejsze posady, jest w tem, że obsadzanie tych urzędów i wykonywanie władzy karnej względem przestępstw służbowych poruczono nieustającej komisyi złożonej z radźców namiestnictwa i wyższego sądu krajowego pod przewodnictwem Namiestnika.

Władze obwodowe i namiestnictwa mają podobny zakres działania jak dawniej urzęda obwodowe i gubernie, potrzeba i stosowność pośredniczych władz politycznych udowodniona jest doświadczeniem, a mianowicie w Galicyi umiały sobie urzęda obwodowe od dawna zjednać zaufanie ludności. Głównym postępem przy nowej organizacyi jest uchylenie juryzdykcyi patrymonialnej. Gdy jeszcze według systemu nowej organizacyi zaprowadzone będą wszędzie księgi publiczne, a wydane zostaną stosowne postanowienia względem gmin,, gdy w reszcie utworzone będą wydziały doradźcze przy boku władz politycznych, wtedy okażą się wszędzie dobroczynne skutki dobrze uporządkowanej administracyi. Ileż to ważnych spraw musiano odroczyć aż do zaprowadzenia nowych władz administracyjnych! zważmy n. p. kontrolę sług. Nikt niezaprzeczy jak trudno w naszym kraju o dobrego sługę, i jak ta klasa jest zdemoralizowana. Idzie tu głównie o uchylenie dowolności sług w opuszczaniu służby i o zaprowadzenie należytej karności; ale dopóki niebył znany zakres działania najniższych organów politycznych i sądowych, a gminy niebyły uregulowane, niemożna było wziąć się do tych ulepszeń; najlepsze bowiem ustawy na nic się nieprzydadzą, jeżeli niema komu czuwać nad ich wykonaniem.

Przy tej sposobności musimy jeszcze zrobić uwagę, że nasz kraj koronny wprawdzie podzielony jest na dwa obwody administracyjne, ale przytem nie pominięto wspólnego interesu, albowiem we wszystkich sprawach stanowych, w czynnościach tyczących się galicyjskiego stanowego instytutu kredytowego, w kwestyach zasadniczych względem stosunku katolickiego kościoła do państwa, przy obsadzaniu biskupstw lub innych wyższych posad duchownych, w kwestyach organizacyjnych i prawodawczych, muszą obadwa polityczni Szefowie krajowi postępować w porozumieniu, a mianowicie propozycye krakowskiego prezydenta krajowego muszą być udzielane Namiestnikowi lwowskiemu.

Według tych zasad uskuteczniono w roku 1853 podział terytoryalny i zaprowadzono okręgi urzędowe. (D. c. n.)

Obrót handlu krajowego w listopadzie 1854.

Podziałem według porządku nowej taryfy z 1. stycznia 1854.

(Obacz Nra. 3, 14, 15, 16, 18, 25, 28, 30, 37, 42 i 48 Dodat. tygodniowego z r. 1854.)

Przywóz do kraju.

Wprowadzono		do Galicyi	w Krakowskie	na Bukowinę
	Funtów			
Kakao w łupach i pestkach .	„	3.55.68	3.10.12	—
„ mielone i tarte . .	„	17.00	0.97	—
Kawa surowa i surogaty .	„	716,79 44	326,37.85	52,68.30
„ palona	„	2.00	—	4.27
Korzenie pospolite . . .	„	108,17.41	34,88.48	6,95.01
„ przedniej . . .	„	14,18.96	8,19.10	61.44
„ najprzedniejsze .	„	88.30	50.69	1.26
Owoce południowe przednie	„	195,32.77	167,07.07	22,48.65
„ „ średnie	„	113,81.07	121,82.44	3,11.34
„ „ pospolite	„	47,25.04	77,93.64	6,17.00
Herbata	„	239,82.17	120,34.22	93.09
Cukier rafinowany . . .	„	50,22.40	53,47.36	9.86
Wyroby tytoniowe . . .	„	42.47	28.10	86.23
Zboże, pszenica, orkisz .	„	86498,55.00	9896,85.00	54534,37.00
„ żyto, kukurudza, hreczka	„	25657,03.00	8654,39.35	30362,58.00
„ jęczmień, słód, owies .	„	760,05.00	2502,44.00	28047,12.00
Ryż	„	190,54.50	994,85.54	—
Mąka i mieliwo	„	6274,83.82	64,36.00	3304,94.43
Rośliny, nasiona olejne . .	„	1169,95.00	551,00.00	413,90.19
„ osobno niewymienione	„	46,64.00	7,02.10	1,19.18
Ryby, śledzie, sztokfisz .	„	1512,81.02	1369,83.00	5,31.28
Bydło robocze i rzeźne, woły, byki	sztuk	176	2	267
„ krowy i cielęta . .	„	1	1	—
„ owce	„	—	54	8679
„ nierogacizna . . .	„	4	24	1552
Konie i źrebięta	„	15	—	75
	Funtów			
Skóry niewyprawne pospolite	„	—	—	211,12.00
„ bliżej nieoznaczone .	„	31,96.88	68.80	1,58.00
Futra	„	36,08.40	40,22.00	3,26.08
Łoje i tłuszcz	„	3087,58.07	906,65.00	2152,51.96
Oliwa	„	34,84.61	61,55.24	—
Wódka, spirytus, arak, rum	„	218,19.38	75,74.85	16,46.27
Likwory i słodzone napoje .	„	1,67.44	76.00	—
Wino butelkowane . . .	„	57,34.64	21,39.90	3,54,16
„ w beczkach	„	2,76.00	70,22.05	—
„ moldawskie	„	—	—	3729,63.72
	stóp kubicznych			
Drzewo na opał	„	3600	—	465
„ transportowane lądem	„	2416	21741	144
Budulec i do fabryk . . .	„	630	510	1525
„ transport. lądem	„	427	3,300	1518
	Funtów			
Materye farbierskie, kosznila, indygo	„	4,88.50	1,53.00	—
Żelazo, stal	„	13,38.00	—	—
Blacha żelazna bielona . .	„	12,78.00	2.05	6,74.00
Żelazo lane	„	2,08.32	1,15.00	8,91.93
„ „ ze związku celnego	„	42.00	29,72.00	7,19.00
Wełna owcza	„	—	—	2207,60.00
Przędza bawełniana surowa i wata .	„	28.32	—	7.05
„ „ bielona . .	„	11,29.70	9,90.09	2.50

Wprowadzono		do Galicyi	w Krakowskie	na Bukowinę
	Funtów			
Przędza bawełniana farbowana . .	„	7,75.20	2,76.45	—
„ „ ze związku celnego . .	„	—	6,09.68	—
„ lniana kręcona . .	„	—	33.20	—
„ „ ze związku celnego .	„	32.50	—	—
Wyroby bawełniane średnie	„	12,29.42	55.30	3,21.25
„ „ ze związku celnego .	„	12.00	25.05	—
„ „ przednie . .	„	6,22.00	1.00	—
„ „ ze związku celnego .	„	—	4.15	—
„ „ najprzedniejsze . . .	„	8.87	15.90	28.02
„ „ ze związku celnego .	„	—	4.90	—
Wyroby lniane najpospolitsze	„	9.00	—	—
„ „ pospolite . .	„	—	0.70	—
„ „ średnie . .	„	—	21.80	—
„ „ przednie . .	„	—	8.20	—
„ „ najprzedniejsze ze związku celnego .	„	—	0.40	—
Wyroby wełniane najpospolitsze	„	3,33.75	6.60	11,12.34
„ „ pospolite .	„	4,28.32	73.76	3.08
„ „ średnie . .	„	14,32.75	3,60.74	7.25
„ „ ze związku celnego .	„	1,07.10	6,27.18	—
„ „ przednie .	„	42.60	1.20	0.52
„ „ najprzedniejsze . . .	„	—	1.50	—
„ „ ze związku celnego .	„	—	0.50	—
Wyroby jedwabne przednie	„	21.17	1.90	11.[illegible]
„ „ najprzedniejsze ze związku celnego .	„	2.17	10.60	0.15
„ „ pospolite .	„	4.30	4.90	7.61
„ „ ze związku celnego .	„	0.60	11.65	—
Odzież i stroje pospolite .	„	35.91	30.15	—
„ „ przednie .	„	5.60	4.40	—
„ „ najprzedniejsze . .	„	10.66	17.60	9.[illegible]
Papier zwyczajny	„	15.00	—	11.84
„ przedni	„	5.20	36.46	—
„ ze związku celnego .	„	2,38.00	1,04.51	—
„ najprzedniejszy . .	„	1.72	0.20	—
„ ze związku celnego .	„	22.60	7.85	—
Wyroby z papieru bliżej nieoznaczone .	„	20.58	10,10	42.11
„ „ ze związku celnego	„	49.65	60.50	—

Wprowadzono	do Galicyi	w Krakowskie	na Bukowinę
Funtów			
Wyroby kuśnierskie surowe „	17,47.75	—	1,49.40
„ „ ze związku celnego . . „	35.60	8,40	—
„ „ gotowe . . „	2.00	11.50	0.50
Skóra prosta . . . . . „	18,53.62	—	13,26.20
„ „ ze związku celnego . . „	4,64 85	39,46.44	—
„ „ przednie . „	1,15.00	—	—
„ „ ze związku celnego . . „	—	89.30	—
Wyroby ze skóry i kauczuku „	65.71	50.02	24.50
„ „ ze związku celnego . „	15.10	14.20	—
„ „ przednie . „	4.60	1,01.79	1.20
Portefeuille i paski ze związku celnego „	44.68	25.75	—
„ „ przy innych wyrobach ze związku celnego „	—	9.20	—
Rękawiczki . . . . . . „	1.00	—	2.30
Róg wielorybi ze związku celnego . . . . . . „	—	1.90	—
Wyroby kościane . . . . „	9.88	9.41	—
„ „ ze związku celnego . . „	97.50	39.25	—
Wyroby drewniane najpospolitsze „	89,22.79	10,99.25	—
Parkiety i furnir ze związku celnego . . . . . „	1,68.00	—	—
Wyroby drewniane przednie „	—	4,78.80	3.62.04
Meble i bednarskie wyroby ze związku celnego . . „	—	78.55	—
Wyroby drewniane najprzedniejsze . „	75.00	52.80	—
„ ze związku celnego „	—	12,71.10	—
Wyroby gliniane najpośledniejsze . „	12,81.76	15.43	—
„ „ pośledne . „	—	2.00	13.06

Wprowadzono	do Galicyi	w Krakowskie	na Bukowinę
Waga na funty			
Fajanse ze związku celnego „	—	2,10.64	—
„ „ średnie . . „	7.00	0.40	6,44
Porcelana przednia ze związku celnego . . „	—	28.50	—
„ przy innych wyrobach ze związku celnego „	—	3.00	—
Wyroby żelazne najpospolitsze . „	7.14	0.90	1,11.85
„ „ ze związku celnego „	14,94.00	25,20.44	—
„ „ pospolite . „	19.86	1,61.72	—
„ „ ze związku celnego . . „	7,53.50	1,65.20	16,57.70
„ „ przednie . „	77.11	27.94	4.24
„ „ ze związku celnego . . „	3,41.60	7,11.20	8,03.50
Wyroby z kruśców bliżej nie oznaczone „	4,04.80	1,60.53	3.81.80
„ cynkowe ze wiązku celnego . . „	—	2,31.00	—
Maszyny żelazne . . . . „	—	549,65.38	—
Drobny towar najprzedniejszy . . . „	42.08	31.48	1.37
„ „ przedni . . „	24.25	11.90	5.55
„ „ ze związku celnego . . „	1.70	20.70	—
„ „ pospolity . . „	89.46	34.31	—
„ „ ze związku celnego . . „	—	50.60	—
Materye chemiczne i farby . „	69,00	7.00	—
„ „ bliżej nieoznaczone „	24.42	4,47.58	—
Mydło pospotite . . . . „	4,48.50	—	12.48
„ z Tryestu . . . . „	—	32.19	—
Książki, mapy, i muzykalia „	7,26.00	4,80.64	162.25
Obrazki i litografie . . . „	17.50	47.50	—

Wywóz za granicę.

Wywieziono	z Galicyi	ż Krakowskiego	z Bukowiny
Pszenica i orkisz . . Funtów	3,60.00	521,80.00	—
Żyto, kukurudza, hreczka . „	22,00.00	132,89.00	—
Jęczmień, słód i owies . . „	974,20.00	—	—
Mąka i mieliwo . . . . „	5,27.00	17,00.00	—
Skóry i futra pospolite surowe „	—	8,21.00	—

Wywieziono	z Galicyi	z Krakowskiego	z Bukowiny
Funtów			
Potaż. . . . . „	—	321,16.27	—
Bawełna surowa . . . . „	837,17.00	—	94,98.00
Jedwab surowy kręcony . . „	2,67.00	—	—
Gałgany . . . . „	—	6,82.00	—

Nowe narzędzia rolnicze.

Sięgnąwszy czasów najodleglejszej starożytności, musimy zgodzić się na to zdanie, że stopniowe powiększanie się ludności jest ciągłym bodźcem do coraz nowszych wynalazków, do ułatwień wszelkiego rodzaju, tak w komunikacyach, jak też i w wykonywaniu rozlicznych prac, mających na głównym celu zaspokojenie potrzeb życia i uczynienie go znośniejszem dla coraz słabnącej i od pokolenia do pokolenia wątlejącej organizacyi ludzkiej. Jakkolwiek Europa daleko jeszcze od przeludnienia, wszelako nadzwyczajne podniesienie cen środków utrzymania w ostatnich kilkunastu latach, najjaśniej dowodzi, że albo produkcya nieodpowiednia jest konsumcyi, albo że kres ten przesilenia już jest nie daleki.

Najistotniejszem źródłem tego smutnego, a prawdziwego faktu jest bez zaprzeczenia ogromne powiększenie się ludności, mianowicie w zachodniej Europie, w ostatnich czterdziestu latach. Z podań statystycznych wiadomo, że od r. 1815, podniosła się ona w Austryi o 24%, w Wirtembergu o 25%, w Bawaryi o 30%, w Baden o 32%, w Saksonii o 47%, w Prusach o 52%. Anglia, która w roku 1780 liczyła tylko 9 milionów, ma obecnie przeszło 28 milionów mieszkańców; od roku 1801 do 1841 ludność jej wzrosła o 60%.

Widoczna więc, że dzisiaj mamy prawo wymagać więcej od żyzności gruntów, aby na tej samej powierzchni ziemi uprawianej, tak znakomicie powiększona ludność wyżywić się mogła. Z każdym rokiem oczekiwaliśmy od myślicieli zachodnich jakiegoś nowego wynalazku, że tak powiem cudownego sposobu zachowania od grożnie zbliżającego się przesilenia. Zdaje się, że ten kamień filozoficzny odkryto, a wiadomość, którą tu czytelnikom naszym podajemy, zapewne nieobojętną dla nich będzie.

Czytamy w *Independance Belge:* Wiadomo, że wszelka uprawa rzędowa czyto w szachownicę, czy w inny jakikolwiek sposób, jest bez porównania wyższa i korzystniejsza od zwykłej uprawy, siewem rzutnym z ręki dokonywanej. Zapewnia ona ziarnu dogodniejsze stanowisko, a w skutku tego większy przystęp światła i powietrza, jakoteż łatwiejsze, równiejsze i bardziej do celu prowadzące rozmieszczenie nawozu.

Uprawa ta jednak, jakkolwiek dobrze znana w teoryi i wysoko ceniona z powodu olbrzymich korzyści, jakie przedstawia, dotąd z niedostatku stosownych narzędzi tylko na małą skalę w ogrodnictwie mogła mieć zastósowanie.

Znalazł się nareszcie człowiek, który tę trudność pokonał z najpożądańszym skutkiem: jest nim pan Henryk Ledocte, Dyrektor Instytutu gospodarstwa w Thourout i członek towarzystwa agronomicznego Belgijskiego.

Zasadą postępowania pana Ledocte jest uprawa w rzędy naprzeciw-(kwadraty) i naprzemian-ległe (w kształcie liczby rzymskiej V), z zastosowaniem nadto siewu w kupki *) i użyciem nawozu w stanie sproszkowanym.

Czynność tę wykonywa on z największą łatwością za pomocą dwóch własnego wynalazku narzędzi, które dają się zastosować na wszelkich gatunkach gruntu, na najrozmaitszych powierzchniach, bez względu nawet na rodzaj nasienia i stosunki klimateryczne. Oszczędność robocizny, nasienia, nawozu a zatem kapitału, znakomite użyźnienie gruntu, polepszenie jego uprawy, ułatwienie osuszania i dokładniejsze oczyszczenie gruntu z chwastów, to są zalety wynalazku p. Ledocte.

Przytaczamy tu własne słowa wynalazcy, opisujące pokrótce dwa te ważne narzędzia, z których jedno, nazwane przez niego *rayonneur-sarcloir*, służy jako znacznik i pielnik; drugie: *plantoir-mecanique*, używa się do sadzenia ziarn.

„Znacznik jestto rodzaj taczek, opatrzonych zębami ruchomemi, które puszczone w bieg, kreślą linije równoległe w dwóch kierunkach, tworząc szachownicę. Po dopełnieniu siewu, toż samo narzędzie, nie-

*) Siew ten, często w ogrodnictwie używany, zależy na wsadzeniu w zrobiony w ziemi dołek kilku ziarnek nasienia. Przyp. Tłum.

co zmienione, służy do pokrywania ziarn i nawozu ziemią, którą nato stosownie urządzony wałek ugniata i równa.

„Oprócz tego, narzędzie to przedstawia jeszcze jeden nader ważny użytek: po małem bowiem znowu przekształceniu, służy do pielenia, do radlenia i okopywania, które to prace wykonywa z godną podziwienia regularnością i dokładnością.

„Gdy pole przez wyżej wspomniony znacznik-pielnik zostało podzielone na kwadraciki (wszachownicę), drugie narzędzie w sposób zadziwiająco ścisły i regularny uskutecznia siew, układając ziarna w dowolnej ilości i głębokości, na warstewkę wsypanego jednocześnie nawozu sproszkowanego.

„Całą tę czynność kobiety i dzieci z największą łatwością wykonać są w stanie.“

Narzędzia tu opisane, już lat temu kilka zostały wynalezione, a użyteczność ich i znakomite korzyści jakie zapewniają, stwierdzone już zostały licznemi a zadziwiającemi próbami i doświadczeniami, z których kilka niżej przytoczymy.

Rząd belgijski, w celu grntownego zbadania tego ważnego wynalazku, wyznaczył komissyę złożoną z dziesięciu członków, pod przewodnictwem pana Bidaut, inspektora jeneralnego rolnictwa. Komissya ta miała sobie poleconem robić doświadczenia za pomocą tych narzędzi z uprawą bobiku, buraków, marchwi, rzepy, ziemniaków, fasoli, rzepaku, tytoniu, tatarki, lnianki, cykoryi i wszelkich gatunków zbóż. Doświadczenia te miały miejsce w dwóch zupełnie różnych miejscowościach, a mianawicie: w Ath (Hainaut), majętności panów Letellie i w Frésin (Herbaye) u pana Jadoul. Wypadki otrzymane są zadziwiające, oto z nich niektóre:

Podzielono hektar *) roli na dwie równe części, przy końcu marca 1852r.; jednę z nich zasiano burakami, sposobem zwyczajnie używanym, drugą za pomocą narzędzi pomysłu p. Ledocte. Koszta uprawy drugiej części poddanego pod doświadczenie pola, były mniejsze o 18 franków, niż pierwszej; nadto, pierwsza połowa wydała tylko 20,000 kilogramów **) buraków, gdy tymczasem druga nowemi narzędziami uprawiona i zasiana, okazała w plonie 27,000 kilogr. co na całym hektarze 14,000 kilogr. buraków przewyżki wynosi i według cen miejscowych, daje czystego zysku 250 franków.

Biorąc pod uwagę koszta uprawy i ilość plonu, mówi baron Peers, wypada, że wyprodukowanie tysiąca kilogr. buraków sposobem zwyczajnym kosztuje 11 frank. 37 cent. zaś za pomocą narzędzi pana Ledocte, tylko 7 fr. 75 cent. wynosi.

Różnica ta tak jest znakomita, że gdyby nie powaga najpierwszych agronomów okolicy Burges, którzy w powyższem doświadczeniu czynny udział brali, byłaby prawie niepodobna do uwierzenia. Pytamy się teraz, czy wynalazek o którym mowa, nie sprawi ogromnego przewrotu w uprawie płodów dla cukrowni i innych zakładów przemysłowych?

Nie poprzestano jednak na tem pojedynczem doświadczeniu i uczyniono dalsze z uprawą innych płodów.

W miesiącu maju tegoż roku (1852) obsiano dwa hektary roli rutabagą (rzepą szwedzką); jeden hektar uprawiono, zasiano i opielono sposobem zwyczajnym, na drugim roboty te wykonano narzędziami pana Ledocte. Pierwszy wydał 26,000 kilogr. plonu, drugi 30,500 kilogr., zatem o 4,500 kilogr. więcej.

Hrabia Visart robił w Saint-Croix doświadczenia z uprawą rzepaku. Oszczędność kosztów uprawy czterdziestu hektarów gruntu wynosiła 27 fr. zaś powiększenie produkcyi 280 fr., co czyni razem 307 fr. czystego zysku.

Barm de Wodmont w Oplieux otrzymał zjednego hektara gruntu uprawionego rzepą, powiększonego zysku 116 fr., zysk ten zapewniła nietylko oszczędność kosztów uprawy, ale nadto powiększenie produkcyi o $^1/_5$ ilości zwyczajnie otrzymywanej.

W Dixmude jeden hektar uprawiony burakami sposobem pana Ledocte, wydał plon o 2794 kilogr. wyższy nad produkcyę zwyczajną.

Nakoniec, Markiz de Raineville, stosując nowe narzędzia do uprawy zbóż, otrzymał oszczędności samego ziarna do siewu dwa hektolitry ***) na przestrzeni jednego hektara gruntu, co już uczyniłoby dla całej Francyi około 8 milionów hektolitrów oszczędzonego zboża. Przypuszczając zaś powiększenie plonu chociaż tylko o dwa hektolitry na hektarze, produkowanoby w tym kraju corocznie o 24 miliony hektolitrów więcej, niż zwykła produkcya (72 miliony hektolitrów) wynosi.

Doświadczenia wyżej przytoczone, których powadze zaprzeczyć nie możemy, zdają się dostatecznie przekonywać o nadzwyczajnej ważności wynalazku p. Ledocte; upowszechniony we wszystkich krajach, sprawi on niewątpliwie niesłychany, a tak przez wszystkich pożądany przewrot w rolnictwie, mający za ostateczny skutek znakomite powiększenie produkcyi, a w następstwie tego, zniżenie tak dziś wygórowanych cen płodów rolniczych.

Tyle znajdujemy wzmianki o tym ważnym wynalazku w kolumnach *Indépendance Belge*; dodać nam tylko wypada, że jeden z tutejszych fabrykantów machin rolniczych, pan S. L. napisał już do Belgii w celu otrzymania dokładnego opisu uprawy, jakoteż nadesłania w zupełnym komplecie tych nowych narzędzi rolniczych. Skoro ten opis otrzymany będzie przez tegoż — i my go czytelnikom udzielić nie omieszkamy.

*) Hektar znaczy 521 prętów □.
**) Kiligram znaczy prawie $2^1/_2$ funta polskiego.
***) Hektolitr znaczy 25 garncy polskich.

Ożana. R. 1634.

Władysław Waza potwierdza księdzu Iwanowi Zawadzkiemu prezentę na plebanię ob. gr. w Ożanie.

Wladislaus Quartus Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae, Samog(iti)ae, Livoniaeq(ue) nec non Sueuor(um), Gottor(um), Vandalor(um)q(ue) haereditarius Rex. Significamus p(raese)ntibus l(ite)ris n(ost)ris quor(um) interest universis et singulis. Exhibitas nobis e(ss)e literas papireas, latino idiomate scriptas sigilloq(ue) ac subscriptione manus Ser(enissi)mae Constantiae Reginae Parentis n(ost)rae desideratissimae subscr(ipt)as, sanas, saluas et illaesas omniq(ue) suspition(is) nota carentes continen(tes) in se praesentation(em) Poponatus Honesti Iwani Zawadzki in villa n(ost)ra **Ozana** Cap(ita)neatus Lezaiscen(sis), subsequutoq(ue) ad pr(aese)ns consensu M(agni)f(i)ci Lucae Opaliński Marschalci Curiae Regni ex fundatione ips(ius) p(ro)pria in villa eadem **Ozana**, subscr(ipti)one manus, sigilloq(ue) eiusdem obsignato, in villa eadem conservation(em). Supplicatumq(ue) ut easdem literas authoritate n(ost)ra Regia approbare, confirmare, et ratificare ac circa dictum Poponatum eundem Zawadzki conseruare dignaremur approbam(us)q(ue) confirmamus, et conservamus in quantum t(ame)n iur(is) ratio permittit et consuetudo, hisce literis nostris, ita ut ea bona cum omnibus attinen(tiis) et pertinen(tiis) ac antiquitus spectan(tibus), is idem Zawadzki teneat, habeat et possideat, ac circa Ecc(lesi)am praedictam fundosq(ue) praescriptos, nec non circa campum vulgo Lesziątkowsky dictum sibi adiudicat(um) in vsu et pac(ifi)ca pos(ses)sione retineat, simil(ite)r et usu inquilinor(um) ac unius Cimeterii Kiszczyska Dziemwowinska dictor(um) et agris Szarawska, ipsum et successores eius conseruamus, nec non a laboribus quibusuis rusticanis, ut pote vecturis, ac caeteris tam in g(e)n(e)re quam in specie omnibus liberum facimus. Promittimus vero pro nobis et Ser(enissi)mis successoribus n(ost)ris non e(ss)e nos eundem Joannem Zawadzki ab vsu et pacifica poss(essi)one bonorum dicti Poponatus amoturos, sed saluum et integrum ius ad vitam conservaturos. Juribus no(st)ris Regalibus Reipublicae Ecclesiae Catholice saluis. In cuius rei fidem praesentes manu n(ost)ra subscriptas sigillo Regni communiri iussimus. Datum **Varsoviae** die XX Mensis Martii. Anno D(omi)ni **MDCXXXIV.** Regnorum nostror(um) Poloniae et Sueciae Tertio Anno.

Władysław IV. *z Bożej łaski Król Polski, Wielki Książę na Litwie, Rusi, Prusiech, Mazowszu, Żmójdzi, Łotwie a Szwedów, Gotów i Wandalów dziedziczny Król. Oznajmujemy niniejszem pismem Naszem wszem w ogóle i każdemu w szczególności, komu na tem zależy: gdy Nam po łacinie na papierze pisany, tudzież podpisem ręki Najjaśniejszej Konstancyi Królowej a Najukochańszej Rodzicy Naszej ztwierdzony, całkowity, nienaruszony i w niczem niepodejźrzany, nadanie popostwa Czcigodnemu Iwanowi Zawadzkiemu we wsi Naszej* ***Ożanie*** *do Starostwa leżajskiego należącej, a w skutek zapadłego teraz zezwolenia Wielmożnego Łukasza Opalińskiego Marszałka nadwornego z powodu własnej jego w* ***Ożanie*** *fundacyi, podpisem ręki i pieczęcią przezeń opatrzonego, także i zachowanie przy tejże wsi zawierający list przedłożono z prośbą, abyśmy go powagą Naszą królewską uznać, ztwierdzić i umocnić, a zarazem i wyżwyrażonego Zawadzkiego przy tem popostwie zachować raczyli, więc uznajemy, potwierdzamy i zachowujemy, o ile się to z prawem i zwaczajem zgadza, niniejszem pismem, tak iż te dobra ze wszystkiemi przynależytościami z dawna do nich patrzącemi wspomniony Zawadzki dzierzyć, mieć i posiadać, także się w pomienionego kościoła i gruntów wyżwyrażonych, tudzież przysądzonego mu pola pospolicie Lesiątkowskiem zwanego, używaniu i nieuszczuplonem posiadaniu utrzymać ma. Nadto zapewniamy jemu i następcom jego używanie chałupników, smętarza Kiszczyskiem Dziemwowińskiem zwanego i roli Szarawskiej, uwalniając go od wszystkich w ogóle i w szczególności robót wieśniaczych, jakoto podwód i wszelakich innych. Przyobiecujemy zaś od siebie i za Najjaśniejszych Następców Naszych, iż rzeczonego Jana Zawadzkiego od używania i z posiadłości dóbr wspomnionego popostwa nie usuniemy, owszem całkowicie i nienaruszenie aż do śmierci jego w prawie utrzymamy, prawa Nasze królewskie, Rzeczypospolitej i kościoła katolickiego cale zachowując. Dla wiarygodności czego pieczęć Nasza u niniejszego zawieszona. Dano w* ***Warszawie*** *dnia 20go miesiaca marca roku Pańskiego* ***1634****go, a w trzecim królestw Naszych polskiego i szwedzkiego.*

Podpis z prawej strony: **Vladislaus Rex**

Podpis z lewej strony: Stanislaus Siedlecki.

Według pierwotu na pergaminie z pieczęcią kancellaryi mniejszej, przechowującego się w urzędzie miejskim leżajskim.

We Lwowie 12go lutego 1855. **Wolański Fr.**

Główny Redaktor **M. Szrzeniawa Sartyni.**

Z c. k. galic. Drukarni rządowej.